

Справжня ідентичність регіону є органічною, невід'ємною складовою загальноукраїнської ідентичності. Вона поєднує в собі як козацько-степову спадщину (автохтонне українське населення, яке боронило кордони від кочовиків), так і внесок індустріального Донбасу, шістдесятників, дисидентів та сучасних захисників. Заперечення цієї єдності через нав'язані стереотипи «шахтаря», «кочовиків» чи «російськомовного регіону» є не просто історичною маніпуляцією, а інструментом гібридної війни, спрямованим на руйнування світоглядних основ української державності.

Список використаних джерел

1. Кульчицький С., Якубова Л. Донеччина і Луганщина у XVII–XXI ст.: історичні фактори й політичні технології формування особливого та загального у регіональному просторі. Київ : Інститут історії України НАН України, 2015. 813 с.
2. Верменич Я. В. Україна: історичний простір ідентичності / відп. ред. В. А. Смолій. Київ : Інститут історії України НАН України, 2025. 667 с.
3. Пірко В. О. Заселення Донеччини в XVI–XVIII ст. (короткий історичний нарис і джерела). Донецьк, 2003. 180 с.



ПІКУЛЯ Тетяна Олександрівна,
професор кафедри теоретичної
юриспруденції Юридичного інституту
Київського національного
економічного університету
імені Вадима Гетьмана, кандидат
юридичних наук, доцент

СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ УКРАЇНЬСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Українська ідентичність у XXI столітті формується в умовах комплексних цивілізаційних викликів, серед яких визначальними є збройна агресія Російської Федерації проти України, криза системи міжнародної безпеки, процеси європейської інтеграції, глобалізаційні трансформації та цифровізація суспільного життя. За цих обставин світоглядні засади української ідентичності набувають не лише культурного, а й чітко вираженого політико-правового значення, виступаючи фундаментом суспільної стійкості, національної консолідації та державотворення.

Історично світоглядні основи української ідентичності формувалися навколо ідей свободи, гідності, самоврядування та опору зовнішньому домінуванню, що простежується від традицій Київської Русі та козацького

звичаєвого права до Конституції Пилипа Орлика 1710 року. Водночас проблемним аспектом залишається фрагментарність історичної правосвідомості, зумовлена тривалими періодами бездержавності та нав'язаними імперськими правовими моделями. Це ускладнює формування цілісної національної правової традиції та породжує суперечливі інтерпретації історичної пам'яті, що й дотепер впливають на світоглядні орієнтири суспільства.

Сучасний етап розвитку української ідентичності характеризується утвердженням людиноцентричної парадигми, закріпленої у Конституції України, відповідно до якої людина, її життя, честь і гідність визнаються найвищою соціальною цінністю [1]. Разом із тим на практиці зберігається істотний розрив між нормативно задекларованими цінностями та рівнем їх реалізації у правозастосуванні. Така ситуація негативно впливає на довіру до державних інститутів і послаблює світоглядний авторитет права як інструменту соціальної справедливості.

Вагомим чинником формування сучасної української ідентичності став досвід Революції Гідності 2013–2014 років, який остаточно закріпив пріоритет цінностей свободи, людської гідності та прав людини над авторитарними моделями управління. Водночас проблемним залишається інституційне закріплення цих цінностей, оскільки їх декларативне визнання без належного механізму реалізації створює ризик світоглядного розчарування та зростання правового нігілізму.

Окрему групу викликів становлять процеси інформаційної війни та маніпуляції світоглядними орієнтирами. В умовах гібридних загроз українська ідентичність стає об'єктом цілеспрямованого впливу, що супроводжується спотворенням історичної пам'яті, релятивізацією цінностей та підміною понять свободи і справедливості. Міжнародні аналітичні дослідження засвідчують, що недостатній рівень правової культури й критичного мислення істотно підвищує вразливість суспільства до таких впливів [2].

Суттєвим викликом для світоглядних засад української ідентичності є цифровізація, яка трансформує механізми формування світогляду, правосвідомості та соціальної комунікації. З одного боку, цифрові технології розширюють доступ до знань і можливості громадянської участі, з іншого – сприяють фрагментації ідентичності, поверховості сприйняття цінностей та домінуванню емоційних наративів над раціональною аргументацією. У цьому зв'язку міжнародні організації, наголошують на необхідності поєднання цифрової грамотності з етико-правовим вихованням [3].

Європейська інтеграція України має не лише правовий, а й світоглядний вимір. Вона породжує проблему узгодження національної ідентичності з універсалістськими європейськими цінностями. Формальне запозичення правових стандартів без їх глибокого світоглядного засвоєння створює ризик

декларативності європейського вибору та послаблення його ціннісного змісту [4].

Додатковим проблемним виміром є неоднорідність ціннісних орієнтацій у межах самого українського суспільства, зумовлена регіональними, соціальними та поколіннєвими відмінностями. Попри загальну консолідацію в умовах війни, зберігається різний рівень сприйняття демократичних принципів, верховенства права та відповідальності громадянина, що потребує розвитку інклюзивної моделі ідентичності.

У цьому контексті зростає роль освіти й науки як інструментів формування цілісного світоглядного простору. Проблемним залишається домінування формалізованого підходу до правової освіти, який не завжди сприяє внутрішньому прийняттю демократичних цінностей і розвитку критичного мислення. Окремої уваги потребує співвідношення індивідуальної та колективної ідентичності, адже посилення індивідуалізації може призводити до ослаблення відчуття солідарності та спільної відповідальності.

Таким чином, світоглядні засади української ідентичності в умовах сучасних викликів слід розглядати як динамічну, але ціннісно стійку систему, що поєднує історичну пам'ять, правову традицію та орієнтацію на демократичні ідеали. Подолання окреслених проблем можливе за умови розвитку правової культури, забезпечення реальної відповідності між проголошеними цінностями і практикою їх реалізації, а також посилення ролі освіти і критичного мислення як ключових чинників суспільної консолідації та формування людиноцентричної правової держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 22.01.2026).
2. European Convention on Human Rights. URL: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (дата звернення: 22.01.2026).
3. UNESCO. Media and Information Literacy. URL: <https://www.unesco.org/en/media-information-literacy> (дата звернення: 22.01.2026).
4. European Union values. Official website of the EU. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values_en (дата звернення: 22.01.2026).

